

УДК 340.5

DOI 10.33244/2617-4154.2(9).2022.24-35

А. С. Вавринчук,
аспірантка кафедри загальної теорії
держави та права,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
e-mail: adrianaavavrincuk@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-4557-0296

ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОВОГО КОНСЕНСУСУ НА АДАПТАЦІЮ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Статтю присвячено питанням впливу концепції європейського правового консенсусу на процеси адаптації правової системи України до права Європейського Союзу. Зазначено, що концепція європейського правового консенсусу є засобом інтеграції правової системи держави-кандидата до чинного правового поля ЄС. Ця концепція знаходить свій прояв як на рівні правової ідеології, так і на прикладному рівні правозастосування у діяльності судових органів. За допомогою концепції європейського правового консенсусу стає досяжним синергетичний ефект взаємного проникнення правових систем ЄС та держави-кандидата. За його допомогою Україна здійснює власну адаптацію до загальних вимог ЄС та водночас відкриває шлях до проникнення національної правової культури у спільний європейський простір. Важливість підготовки національної правової системи до цього процесу обумовлена юридичною природою консенсусу як інструменту, що може виконувати різні функції у судовій юриспруденції. Європейський консенсус є прикладним правозастосовним інструментом, що впливає на рішення національного суду. Наголошено, що європейський консенсус – це завершена практична концепція, яка насамперед використовується ЄСПЛ і є так званім «живим» правозастосовним інструментом для держав-членів, в яких вона застосовується. Саме це дозволяє в окремих випадках ЄСПЛ вирішувати справу з урахуванням положень національного законодавства. Європейський консенсус насамперед визначається на рівнях нормативних правил (системи законодавства), що підлягає безпосередній імплементації, та рівні принципів правової системи, під якими мають на увазі ті загальні концепції, які лежать в основі національних правових доктрин. Зрозуміло, що адаптація пануючих стандартів, розуміння процесу і механізмів інтерпретації положень європейського законодавства матиме вирішальне значення для їх правильного застосування на національному рівні як у судовій, так і в управлінській діяльності. Застосування норм національного права в

рішеннях ЄСПЛ дозволяє посилити законність рішень ЄСПЛ, особливо у справах, в яких ЄСПЛ розгортає поступове трактування, здійснює переконання сторін угоди та робить судження більш прийнятним, що дозволяє уникати довільного прийняття рішень.

Ключові слова: адаптація, Європейський Союз, ЄСПЛ, інтерпретація, уніфікація, правовий консенсус, принципи права.

Мета дослідження – це комплексний загальнотеоретичний аналіз проблем здійснення впливу концепції європейського правового консенсусу на адаптацію правової системи України до права Європейського Союзу в умовах євроінтеграції України.

Актуальність проблеми. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод у правових системах держав-членів Ради Європи займає особливе місце порівняно з традиційними нормами міжнародного права та міжнародними договорами [1]. Панівною доктриною серед сучасних європейських правників є її визначення як інструменту єднання європейського правопорядку, що конституційно визнаний на національному рівні.

Особлива, наднаціональна та загальноєвропейська юридична сила Конвенції та побудованих на ній рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) визнається всіма країнами ЄС. Зрозуміло, що кожна країна ЄС має властиві їй особливості доктринального розуміння системи основних прав і свобод як найважливіших гуманістичних цінностей. Проте на етапі адаптації правової системи держав-членів ЄС відбувається їх зближення з пануючими у європейському правовому просторі принципами та нормативними вимогами.

Незважаючи на всі розбіжності, а іноді навіть контрасти правових систем держав ЄС, існує те, що об'єднує всі ці країни. Йдеться про феномен інтернаціоналізації основних прав і свобод на основі такого принципу: всі нації сприйняли ідеали права, які, навіть не будучи незмінними, є сукупністю ідей та уявлень, що стоять над волею законодавців. У сучасній Європі такі «об'єднуючі» правові елементи відомі під назвою «концепція європейського (правового) консенсусу». Отже, на рівні Європейського Союзу європейська система захисту прав людини, заснована на цій Конвенції, перетворилася на структурний блок права ЄС, що посідає у його ієрархії найвище місце. Зауважимо, що вплив на правову дійсність концепції європейського (правового) консенсусу простежується і на етапі адаптації правової системи держави-кандидата у члени Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим елементом такого механізму виступає інструментарій прецедентної практики ЄСПЛ. Серед сучасних науковців-правників питаннями дослідження теоретичних та правозастосовних проблем, що стосуються тенденцій застосування норм національного права в рішеннях ЄСПЛ, займалися такі відомі дослідники, як: В. Ватрас [2], О. Дерюгін [3], Н. Марченко [4], І. Назаров [5], Т. Павлюковець [6], П. Пушкар [7], С. Солоткий [8], Л. Туманова [9].

Сучасний стан дослідження у цій сфері відзначається накопиченням значного наукового матеріалу, створенням теоретичних концепцій практичного застосування концепції європейського (правового) консенсусу.

Виклад основного матеріалу. Провідне місце у процесі адаптації правової системи України до права Європейського Союзу відіграють рішення ЄСПЛ. Питання про роль рішень ЄСПЛ у національній правовій системі продовжує залишатися одним із найактуальніших. Ратифікація Верховною Радою України Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 1950), яка відбулася у вересні 1997 року, ще й сьогодні зумовлює пошуки оптимальних моделей побудови правової системи, яка була б спроможна забезпечити реальне, а не ілюзорне гарантування державою прав і свобод людини, про які йдеться у Конвенції [8]. Особливо актуальним це питання виглядає у контексті того, що 28 лютого 2022 року Україна офіційно подала заявку на вступ до Євросоюзу за спеціальною спрощеною процедурою. Положення розділу II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» текстуально багато у чому повторюють формулювання Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [10]. Відповідно, практика ЄСПЛ, що забезпечує захист конвенційних прав і свобод, може бути прикладом прямого застосування норм Конвенції. Так само і підходи до тлумачення статей Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, як застосовує ЄСПЛ, можуть слугувати орієнтирами для національної судової практики.

Україна приєдналася до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод 17 липня 1997 року, прийнявши Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». Від 17 липня 1997 року ратифіковано Конвенцію та, відповідно, легалізовано застосування її положень [11]. 2006 року також було прийнято важливий нормативно-правовий акт, що відкривав можливості практичного виконання на території України рішень, винесених ЄСПЛ, – Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року [12].

Однією з важливих особливостей уніфікованих європейських стандартів у сфері судочинства є їх мінімально гарантований обсяг, тобто внутрішньодержавне право країни-члена ЄС спроможне посилювати та додатково забезпечувати права і свободи осіб, зацікавлених у реалізації судами загальної юрисдикції своєї основоположної функції правосуддя. Серед міжнародних стандартів діяльності судів особливе місце займають стандарти доступності судочинства, його оперативності та своєчасності. Відповідно до положень цієї системи доступність як стандарт діяльності суду передбачає його відкриту діяльність, можливість бути присутніми на судових засіданнях, зручність використання самого приміщення суду, право брати участь у судових засіданнях, незважаючи на наявні в особи фізичні вади, повага до особи з боку працівників суду, справедливий розмір судових зборів. Оперативність і своєчасність відображає дотримання строків вчинення процесуальних дій судом, починаючи з моменту відкриття провадження у справі до моменту вручення стороні копії рішення.

Справа повинна бути розглянута в найкоротші строки і не перевищувати встановлений законодавцем строк розгляду справи [3]. Загальними принципами Європейської хартії про статус суддів, прийнятої під егідою Ради Європи 1998 р., зазначено, що кожного судді стосуються вимоги незалежності, неупередженості та компетентності (оскільки не може йтися про незалежність судді, який не володіє достатніми знаннями та досвідом щодо предмета спору) [13].

Судове рішення повинне базуватися на засадах верховенства права, бути законним та обґрунтованим. Ці вимоги, безперечно, є обов'язковими, і саме за їх недотримання часто дорікають суддям. Звичайно, це є серйозною проблемою, яка потребує окремої дискусії. Про сам процес застосування норм права на національному рівні йдеться у процесуальних нормативно-правових актах і законодавстві про судоустрій. Так, відповідно до частин 5 та 6 статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 встановлено, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права, та враховуються іншими судами під час застосування таких норм права. Суд має право відступити від правової позиції, викладеної Верховним Судом, тільки з одночасним наведенням відповідних мотивів [14]. Зрозуміло, що подібний підхід як принциповий може бути перенесено і на можливості оцінки можливостей та ефективності застосування норм національного права в рішеннях ЄСПЛ.

З позицій теорії права саме завдяки правозастосовній діяльності, коли в процес реалізації норм права втручаються державні органи і посадові особи, стає можливим виникнення та реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків суб'єктів права. При цьому цей процес застосування знову ж таки необхідно розглядати під кутом використання Судом (ЄСПЛ) доктрини європейського консенсусу. Європейський консенсус насамперед визначається на рівнях нормативних правил (системи законодавства), що підлягає безпосередній імплементації та рівні принципів правової системи, під якими мають на увазі ті загальні концепції, які лежать в основі національних правових доктрин [15]. Зрозуміло, що адаптація пануючих стандартів, розуміння процесу і механізмів інтерпретації положень європейського законодавства матиме вирішальне значення для їх правильного застосування на національному рівні як у судовій, так і в управлінській діяльності.

Європейський консенсус – це завершена практична концепція, яка насамперед використовується ЄСПЛ і є так званім «живим» правозастосовним інструментом для держав-членів, в яких вона застосовується. Саме це дозволяє в окремих випадках ЄСПЛ вирішувати справу з урахуванням положень національного законодавства.

Необхідно зазначити, що ЄСПЛ може досягати майже однастайності на рівні нормативно визначених правил. У справі «Юнал Текелі проти Туреччини» ЄСПЛ постановив, що турецьке законодавство, забороняючи одруженим жінкам зберігати свої дівочі прізвища, було останнім подібним законом у Європі. Або у справі «Баятян проти Вірменії» Суд постановив, що у момент втручання лише чотири держави не забезпечили альтернативну військову службу на підставі відмови із міркувань совісті.

Ці справи, крім того, є рідкісним прикладом, у якому Європейський консенсус означає майже однотайність і містить правила, а не принципи [15].

Упродовж останнього десятиліття сформувалася чітка та стійка тенденція у Європі до відходу від формальних рішень і вузької інтерпретації закону. Відомо, що застосування норм права має здійснюватися у суворій відповідності до певних вимог. Ці вимоги деколи ще називають принципами (правилами), ідеологією правозастосовної діяльності. Під вимогами до правильного застосування норм права розуміють сукупність ідей, поглядів на те, як повинні застосовуватися норми права.

Рівень консенсусу обумовлюватиме значення консенсусу в аргументації рішень ЄСПЛ. Якщо має місце консенсус на рівні правил, держава-відповідач забезпечуватиме досить переконливе виправдання для відхилення від цього консенсусу. Більше того, якщо ЄСПЛ вирішує заперечити такий консенсус, він повинен чітко і переконливо пояснити, які причини такого рішення. Якщо консенсусу на рівні правил досягнуто, то це є чітким сигналом, що сторони протистояння погоджуються на особливий підхід до спірного питання. Це свідчить, що досягнення правового консенсусу на рівні правил є порівняно нечастим у зв'язку з тим, що юридичну справу можна розглядати різними способами.

Якщо правовий консенсус на рівні правил досягнуто, то ЄСПЛ розглядатиме його як досить переконливий, якщо не вирішальний аргумент у процесі вирішення справи. Це менше проявляється у разі консенсусу на рівні принципів. Водночас на рівні принципів ЄСПЛ використовує консенсус, розуміючи його як однотайність, для роз'яснення значення нечітких термінів, закріплених у Конвенції. У справі «Селмоні проти Франції» ЄСПЛ використав консенсус, щоб роз'яснити значення статті 3 Конвенції шляхом порівняння її з Конвенцією ООН проти тортур та іншої жорстокості, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання [15].

Продемонструємо зазначене на прикладі окремих справ, рішення у яких було винесено ЄСПЛ через оцінку та тлумачення національного законодавства. Так, для того щоб впевнитись у релевантності рішення ЄСПЛ, необхідно також зважати на національне законодавство, яке бралось до уваги під час вирішення цієї справи судом. Якщо, наприклад, законодавство України інакше регламентує певні правовідносини, ніж законодавство тієї держави, щодо якої постановлено рішення, потрібно оцінювати, чи не може така відмінність мати суттєве значення та чи не може вона в перспективі призвести до формування іншого підходу до вирішення цієї справи судом (одним з таких прикладів є, зокрема, питання регулювання спрощених і скорочених процедур розгляду кримінальних проваджень на підставі угод відповідно до гл. 35 КПК України) [7].

Щодо «законності» арешту чи взяття під варту та дотримання «процедури, встановленої законом», ЄСПЛ зауважує, що подібні питання підлягають з'ясуванню у межах національного законодавства. Стаття 5 встановлює обов'язок держави забезпечувати дотримання матеріально-правових і процесуальних норм національного законодавства, водночас вимагаючи відповідності щодо захисту людини від свавілля (рішення у справі «Амур проти Франції» (*Amuur v. France*) [16], рішення у справі

«Моорен проти Німеччини» (Mooren v. Germany) [17] чи рішення у справі «Барановський проти Польщі» (Baranowski v. Poland). В останньому ЄСПЛ вказав, що, коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Отже, неодмінна вимога полягає в тому, щоб умови, за яких здійснюється позбавлення свободи, були чітко сформульовані в національному законі та застосування самого цього закону було передбачуваним настільки, щоб він відповідав стандарту «законності», встановленому Конвенцією. Відповідно до цього стандарту всі закони повинні бути сформульовані настільки чітко, щоб забезпечити громадянину можливість – у разі потреби за допомогою одержання відповідної консультації – передбачити достатньою в конкретних обставинах мірою наслідки, до яких може призвести ця дія [18]. Отже, тлумачення національного законодавства під час винесення рішень ЄСПЛ щодо України повинно слугувати таким цілям: правильно, точно та однаково розуміти і застосовувати законодавчі норми національного права країни-відповідача у справі; виявляти їх сутність, яку національний законодавець заклав у словесне їх формулювання; протидіяти спробам відійти від точного смислу правових норм, протиставляти під різними приводами «буквальний» і «дійсний» сенс, букву і дух закону, його зміст і зовнішню форму, що є скритою формою зміни закону. Так само можемо стверджувати, що тлумачення національного законодавства під час винесення рішень ЄСПЛ щодо України не має будь-яких відмінностей від подібного процесу у ході розгляду справ, де відповідачами виступають інші держави, тобто носить явно «недискримінаційний» характер щодо національного законодавства, навіть за умов існування у ньому певних «пробілів».

Самі судді ЄСПЛ зазначали, що європейський консенсус був розгорнутий, щоб виконувати певну функцію в аргументації суду. Багато суддів зауважували, що європейський консенсус – інструмент, який був притаманною рисою і ЄСПЛ як регіонального суду, і Європейської Конвенції з прав людини як регіонального договору з прав людини.

Найважливіша ідея Конвенції та країн, які її прийняли, – досягти загального рівня і рівно високих стандартів поваги до прав людини у всіх країнах. Необхідність потрібно бачити у спробі Суду і цілі Суду досягти таких самих стандартів застосування Конвенції у всіх країнах-членах [15]. Отже, європейський консенсус дозволяє ЄСПЛ використовувати загальні підходи в інтерпретації Конвенції. Використання доктрини європейського консенсусу дає змогу виділити такі функції європейського правового консенсусу: посилити законність ЄСПЛ, особливо у справах, у яких ЄСПЛ розгортає поступове трактування; переконати сторони угоди та зробити судження більш прийнятним; уникати довільного прийняття рішень (тобто коли судді нав'язали їх персональні моральні переконання сторонам угоди); визначати обсяг меж оцінки; допомагати Суду у вирішенні нових питань інтерпретації (Конвенції) або питань окремої важливості чи суперечності [15].

Деякі з цих функцій можуть перетинатися. Власне, ідея європейського консенсусу певним чином допоможе у судовому прецедентному праві. Перша ідея, яка приходиться будь-кому на думку, є ідея легітимності. Якщо є консенсус, то рішення чи вердикт є

законним, оскільки кожен згоден. Оцінка європейського консенсусу є важливим методом пошуку справедливості та досягнення законності для певного результату справи. Європейський консенсус робить рішення Суду більш переконливим для усіх вигодонабувачів. Якщо його інтерпретувати так, як це було б інтерпретовано в 50-х роках [19], це був би мертвий інструмент. Отже, це Конвенція мусить бути адаптована, питання лише в тому, як саме. Ми не можемо приймати рішення з повітря – тут маємо питання щодо легітимності. ЄСПЛ має знайти переконливі аргументи, оскільки цінності змінилися. Одна із функцій законності – переконати постраждалу сторону виконувати та дотримуватися рішень Суду.

Європейський консенсус «допоміг узаконити присуд міжнародного суду». Важливою функцією європейського консенсусу є необхідність переконати сторони процесу прийняти рішення (вирок) Суду. Прийняття рішення ЄСПЛ було ключовою причиною для розгортання європейського консенсусу. Суд є досить обережним і стурбованим прийняттям сторонами рішення у справі. Отже, якщо Суд «впливає у незвідані води», йому надто важливо оглянути розвиток суспільства та ставлення країни-члена до подібних проблем для того, щоб зробити рішення прийнятним не лише для країни, про яку турбуються, але й для інших країн-членів, які стикаються з подібними проблемами [15].

Отже, коли національний суд прагне прийняти рішення щодо проблеми, залучаючи, по суті, спірну концепцію (спірне поняття), таке рішення вважається більш переконливим, тому що суд може продемонструвати, що більшість країн світу, або принаймні Європа, дотримується того сприйняття, яке підтримує цей суд.

Причиною цього розгортання європейського консенсусу є те, що для того, щоб рішення було прийнято державами, вони повинні бути в мейнстрімі. І це є практична причина, оскільки наше прецедентне право могло б бути прийняте державами. Отже, ми повинні розвиватися поступово, педагогічно, супроводжувати рух незалежно від того, чи він очевидний. Ми не хочемо створити певний опір.

Отже, ключова інтерпретація цінності європейського консенсусу була як прошарок між поступовим трактуванням та сферою суджень. Зрештою, завжди є проблема залученого інтерпретування, зокрема, коли стикаємося з новими проблемами. Це давня дискусія, з одного боку, необхідна для Конвенції, щоб вона була чинним інструментом, а з іншого – необхідна для врахування у сфері суджень держави та щоб бути у сфері сприйняття людьми рішення так само чітко, як питання прав людини. Й у цьому балансі європейський консенсус чи європейський консенсус у розвитку є інструментом, що пропонує деякі вказівки щодо того, чи є порушення на цьому етапі чи його немає.

Факт, що європейський консенсус був більш застосовуваним через нещодавні юридичні проблеми, що було зауважено рядом інших суддів. Вони пояснили, що суд потребував консенсусу у зв'язку з існуючими соціальними проблемами, найбільш чутливими сферами, особливо збірними поняттями і тими проблемами, через які не було встановлено чіткої юридичної позиції суду [15]. Судді міжнародних судів, так само як і судді конституційних судів, могли б подивитися на картину ширше, не лише

на окремі справи, оскільки іноді, приймаючи рішення щодо окремих справ, знаємо, що наші послання мають наслідки, і не лише відносно окремої особи чи окремої держави. Європейський консенсус є корисним інструментом, але ще не встановлено, що він впливає на рішення суду, і не лише через постфактум обґрунтування рішення. Для того щоб зробити це, наступна частина визначатиме, наскільки переконливим є європейський консенсус для суддів та сторін угоди. Відповідно, ЄСПЛ, досліджуючи звернення з різних держав щодо дотримання прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод, наводить витяги з національного законодавства, міжнародних договорів тощо, що втілення практичної реалізації концепції європейського консенсусу.

Отже, застосування норм національного права в рішеннях ЄСПЛ виступає формою здійснення справедливого й об'єктивного розгляду та вирішення справ, по суті, способом формулювання описової частини судового рішення за конкретною справою, яка перебуває на розгляді ЄСПЛ.

Висновки. Підсумовуючи питання впливу концепції європейського правового консенсусу на процеси адаптації правової системи України до права Європейського Союзу, наголосимо на таких важливих положеннях. По-перше, у процесі адаптації правової системи держави-кандидата у члени ЄС процес застосування норм національного права в рішеннях ЄСПЛ необхідно оцінювати через вимоги доктрини європейського консенсусу як законного інструменту трактування ЄСПЛ. Важливість підготовки національної правової системи до цього обумовлена юридичною природою консенсусу як інструменту, що може виконувати різні функції у судовій юриспруденції. Європейський консенсус є прикладним правозастосовним інструментом, що впливає на рішення національного суду. По-друге, національні суди у зворотному порядку впливають на формування єдиного уніфікованого європейського правопорядку. Так, ЄСПЛ, досліджуючи звернення з різних держав щодо дотримання прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод, наводить витяги з національного законодавства, міжнародних договорів тощо щодо втілення практичної реалізації концепції європейського консенсусу, а застосування норм національного права в рішеннях ЄСПЛ виступає формою здійснення справедливого й об'єктивного розгляду та вирішення справ, по суті, способом формулювання описової частини судового рішення за конкретною справою, яка перебуває на розгляді ЄСПЛ. По-третє, застосування норм національного права в рішеннях ЄСПЛ дозволяє посилити законність рішень ЄСПЛ, особливо у справах, у яких ЄСПЛ розгортає поступове трактування; здійснює переконання сторін угоди та робить судження більш прийнятним, що дозволяє уникати довільного прийняття рішень (тобто коли судді нав'язали їх персональні моральні переконання сторонам угоди), консенсус визначає обсяг межі оцінки судового рішення та допомагає Суду у вирішенні нових питань інтерпретації Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод або питань окремої важливості чи суперечності.

Концепції європейського правового консенсусу є засобом інтеграції правової системи держави-кандидата до існуючого правового поля ЄС. Ця концепція знаходить

свій прояв як на рівні правової ідеології, так і на прикладному рівні правозастосування у діяльності судових органів. За допомогою концепції європейського правового консенсусу стає досяжним синергетичний ефект взаємного проникнення правових систем ЄС та держави-кандидата. За його допомогою Україна здійснює власну адаптацію до загальних вимог ЄС та водночас відкриває шлях до проникнення національної правової культури у спільний європейський простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про захист прав людини і основних свобод (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ від 04.11.1950 / Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 30.05.2022).
2. Ватрас В. А. Джерела сімейного права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 516 с.
3. Дерюгін О. О. Європейські стандарти судочинства та їх роль в діяльності Господарського суду Хмельницької області. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf> (дата звернення: 30.05.2022).
4. Марченко Н. М., Дерябина Е. М. Право Європейського Союзу. Вопросы истории и теории: учеб. пособие. М.: Проспект, 2010. 432 с.
5. Назаров І. Класифікація судових систем європейських держав. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7480/1/Nazarov_198.pdf
6. Павлюковець Т. Роль та місце рішень ЄСПЛ в українській судовій системі. URL: <https://everlegal.ua/rol-ta-mistse-rishen-espl-v-ukrayinskiy-sudoviy-systemi> (дата звернення: 30.05.2022).
7. Пушкар П. До питання про (не)релевантне застосування практики Європейського суду з прав людини: практичні поради. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/140972-do-pitannya-pro-ne-relevantne-zastosuvannya-praktiki-yevropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-praktichni-poradi> (дата звернення: 30.05.2022).
8. Солоткий С. Рішення Європейського суду з прав людини: місце і роль у правовій системі України. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 1. С. 40–48.
9. Туманова Л. В. Защита семейных прав в Европейском суде по правам человека. М.: Издательский Дом «Городец», 2007. 208 с.
10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.05.2022).
11. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року / Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року / Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

13. Європейська хартія «Про статус суддів»: Міжнародний документ від 10 червня 1998 р. / Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_236 (дата звернення: 30.05.2022).

14. Про судоустрій і статус судді: Закон України від 02.06.2016 / Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 30.05.2022).

15. Kanstantsin Dzehtsiarou. *European Consensus and the Legitimacy of the European Court of Human Rights*. Cambridge University Press. 2015. 126 с.

16. *Amuur v. France*: рішення Європейського суду з прав людини від 25 червня 1996 року (заява № 19776/92). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57988> (дата звернення: 15.05.2022).

17. *Moogen v. Germany*: рішення Європейського суду з прав людини від 9 липня 2009 року (заява № 11364/03). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-93528> (дата звернення: 03.05.2022).

18. *Varanowski v. Poland*: рішення Європейського суду з прав людини від 20 березня 2000 року (заява № 28358/95). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58525> (дата звернення: 21.05.2022).

REFERENCE

1. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovnykh svobod (Ievropeiska konventsiiia z prav liudyny): Mizhnarodnyi dokument vid 04.11.1950 / Verkhovna Rada Ukrainy. Baza «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 30.05.2022).

2. Vatrás V. A. Dzherela simeinoho prava: dys. ... d-ra yurid. nauk: 12.00.03. Ternopil: ZUNU, 2020. 516 с.

3. Dieriuhin O. O. Yevropeiski standarty sudochynstva ta yikh rol v diialnosti Hospodarskoho sudu Khmelnytskoi oblasti. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf> (дата звернення: 30.05.2022).

4. Marchenko N. M. Pravo Evropeiskoho souiza. Voprosi ystoryy u teoryy: ucheb. posobyе. M.: Prospekt, 2010. 432 с.

5. Nazarov I. Klyasyfikatsiia sudovykh system yevropeiskykh derzhav. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7480/1/Nazarov_198.pdf

6. Pavliukovets T. Rol ta mistse rishen YeSPL v ukrainskii sudovii systemi. URL: <https://everlegal.ua/rol-ta-mistse-rishen-espl-v-ukrayinskiy-sudoviy-systemi> (дата звернення: 30.05.2022).

7. Pushkar P. Do pytannia pro (ne)relevantne zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: praktychni porady. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/140972-do->

pitannya-pro-ne-relevantne-zastosuvannya-praktiki-yevropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-praktichni-poradi (дата звернення: 30.05.2022).

8. Solotkyi S. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: mistse i rol u pravovii systemi Ukrainy. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. 2018. № 1. С. 40–48.

9. Tumanova L. V. Zashchyta semejnykh prav v Evropeiskom sude po pravam cheloveka. М.: Yzdatelskyi Dom «Horodets», 2007. 208 с.

10. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku № 254k/96-VR / Verkhovna Rada Ukrainy. Baza «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.05.2022).

11. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii: Zakon Ukrainy vid 17 lyupnia 1997 roku / Verkhovna Rada Ukrainy. Baza «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

12. Pro vykonannya rishen ta zastosuvannya praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: Zakon Ukrainy vid 23 liutoho 2006 roku / Verkhovna Rada Ukrainy. Baza «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 30.05.2022).

13. Yevropeiska khartiia «Pro status suddiv». Mizhnarodnyi dokument vid 10 chervnia 1998 r. / Verkhovna Rada Ukrainy. Baza «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_236 (дата звернення: 30.05.2022).

14. Pro sudoustrii i status suddi: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 / Verkhovna Rada Ukrainy. Baza «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 30.05.2022).

15. Kanstantsin Dzehtsiarou. *European Consensus and the Legitimacy of the European Court of Human Rights*. Cambridge University Press. 2015. 126 с.

16. Amuur v. France: rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 25 chervnia 1996 roku (zaiava № 19776/92). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57988> (дата звернення: 15.05.2022).

17. Mooren v. Germany: rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 9 lyupnia 2009 roku (zaiava № 11364/03). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-93528> (дата звернення: 03.05.2022).

18. Baranowski v. Poland: rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 20 bereznia 2000 roku (zaiava № 28358/95). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58525> (дата звернення: 21.05.2022).

A. Vavrynychuk. An Effect of the European Legal Consensus Conception on the Adaptation of the Legal System of Ukraine to the Law of the European Union

The paper is dedicated to issues on effect of the European Legal Consensus Conception on the adaptation of the legal system of Ukraine to the law of the European Union. It is outlined, the European Legal Consensus Conception is a means of integration of a legal

Вавринчук А. С. Вплив концепції європейського правового консенсусу на адаптацію правової системи України до права Європейського Союзу

system of a candidate-state to the existing legal field of the European Union. This conception shows itself both on the level of the legal ideology and on the practical level of the law enforcement in the activity of judicial bodies. A synergistic effect of mutual permeation of legal systems of the EU and a candidate-state is achieved due to the European Legal Consensus Conception. Due to it, Ukraine carries out its own adaptation to general requirements of EU and, at the same time, opens the way to permeation the national legal culture in the mutual European space. A significance of a preparation of the national legal system to this is conditioned by the nature of the consensus as a tool that can perform various functions in judicial jurisprudence. The European consensus is a practical law enforcement tool that effects on decisions of the National Court. It is stressed, the European consensus is a finished practical conception that is used by the ECHR, and it is so called “alive” law enforcement tool for member-states in which it is applied. In certain cases, it allows to ECHR to solve the case, taking into account statements of the national legislation. Firstly, the European consensus is identified on the level of normative rules (legislation system), that has to be implemented, and on the level of principles of legal system. Principles of legal system are general conceptions that are basis of national legal doctrines. It is clear, the adaptation of dominant standards, understanding of the processes and mechanisms of the interpretation of statements of European legislation will be crucial for right using of its on the national level of both judicial and governmental activities. It is emphasized, that the applying of norms of the national law in decisions of the ECHR allows: to strengthen the legality of ECHR decisions, particularly, in cases where ECHR unfolds a gradual interpretation; carries out the persuasion of the parties to the agreement and makes the judgment more acceptable, which allows avoiding arbitrary decision-making.

Keywords: *adaptation, European Union, ECHR, interpretation, unification, legal consensus, principles of law.*

Стаття надійшла до редколегії 9 листопада 2022 року